

SIŪLYMAI
DĖL BALTŲ AKADEMIJOS
(NACIONALINIO BALTISTIKOS CENTRO) ĮSTEIGIMO

Stengdamiesi padėti Lietuvos visuomenei ir valstybei atsakyti į šių laikų kultūrinius ir politinius iššūkius, suprasdami mokslinę ir politinę tokio sprendimo būtinybę, siūlome įsteigti **nacionalinį baltistikos centrą – Baltų akademiją**.

BALTŲ AKADEMIJOS MISIJA IR VEIKLOS TIKSLAI

Baltistika – baltų tautų ir valstybių kalbų, istorijos, kultūros tyrimai bei su jais susiję regioniniai, lyginamieji ir gretinamieji tyrimai.

Vizija. Lietuvos valstybė sukuria tarptautinio lygio humanitarinių mokslų centrą, kuris, inicijuodamas bei įgyvendindamas nacionalines ir tarptautines tyrimų bei sklaidos programas, stiprina Lietuvos visuomenės tapatybę, kultūrinę bei pilietinę savimoneę, telkia tarptautinę mokslininkų baltistų bendruomenę, generuoja Vidurio Rytų Europos ir Baltijos regionui svarbias kultūrinės bei politines idėjas, padeda Lietuvos humanitarams dalyvauti pasaulio mokslo poliloge, kelia šalies humanitarinių mokslų ir pačios valstybės prestižą pasaulyje.

Lietuvos strateginis poreikis – išplėtoti humanitarinius mokslus, ypač jų branduolį – lituanistiką ir baltistiką, taip, kad jie atitiktų pasaulinį lygį. Nuo šalies humanitarikos pajėgumo priklauso visuomenės ir valstybės intelektualinis savarankiškumas bei kūrybingumas. Tik nuosekliai plėtojant lituanistiką ir baltistiką, rūpinantis jų sklaida globalizacijos laikais įmanoma išsaugoti ir kurti tautos bei valstybės tapatybę, užtikrinti krašto kultūros tradicijų tęsą ir atmintį. Lietuvos humanitariniams mokslams šiandien yra iškilę ne tik sudėtingi tarptautinės plėtros uždaviniai – humanitarika, atsižvelgdama į geopolitinę ir kultūrinę valstybės būklę, turi imtis ir bendrų visuomeninių, kultūrinių, politinių tikslų. Lietuvos visuomenėje svarbu atkurti tautinės tapatybės ir kultūros kaip konsoliduojančių vertybių, idėjų, reiškinių, vaizdinių suvokimą, padėti lietuvių savimonei atsispirti kultūrinę įvairovę naikinantiems globaliesiems procesams. Lietuvos humanitarai turi aktyviau įsitraukti į Europos ir pasaulio mokslo dialogą, aktyviau bendradarbiauti su kitų valstybių mokslo elitu. Pasaulio humanitarikoje reikia įtvirtinti baltistiką kaip svarbią ir kūrybingą tyrimų sritį. Plėtodama lituanistiką ir baltistiką Lietuvos humanitarika turi ir gali tapti Vidurio Rytų Europos bei Baltijos regiono intelektualines jėgas telkiančiu, bendras kultūrinės, visuomeninės bei politines idėjas generuojančiu centru.

Misija – sutelkti humanitarinių mokslų pajėgas bendrai baltistikos tyrimų atnaujinimo, plėtros ir sklaidos veiklai ne tik Lietuvoje, bet ir pasaulyje, telkti ir jungti Lietuvos humanitarų ir pasaulio baltistų kompetencijas svarbiausiems valstybės ir tarptautiniams tyrimams atlikti bei jų rezultatams šalyje bei pasaulyje skleisti. Baltų akademija tampa būtinu Lietuvos valstybės mokslo ir kultūros politikos veikėju, gebančiu laiku atsakyti į pagrindinius kultūrinius bei politinius iššūkius.

Tikslai:

- I. Vykdyti baltistikos raidos Lietuvoje ir pasaulyje stebėseną, tirti baltistikos plėtros poreikius.
- II. Skleisti baltistikos tyrimų rezultatus Lietuvoje ir pasaulyje, padėti taikyti baltistikos žinias visuomenės darnios plėtros poreikiams ir valstybės vidaus bei užsienio politikai, dalyvauti pagrindinėse valstybės socialinės bei kultūrinės savikūros iniciatyvose.
- III. Inicijuoti, koordinuoti ir kurti aktualias, visuomenės, valstybės bei Vidurio Rytų Europos ir Baltijos regiono poreikius atitinkančias, baltistikos tyrimų programas.

Uždaviniai:

I.

1. Kaupti informaciją apie baltistikos būklę Lietuvoje bei pasaulyje ir ją analizuoti.
2. Sukurti ir palaikyti visaapimančią baltistikos informacinį tinklą.
3. Teikti nuoseklią informacinę paramą pasaulio baltistikos centrams.

II.

1. Rengti ir įgyvendinti baltistikos sklaidos ir socialinės-kultūrinės plėtros programas ir projektus.
2. Sukurti ir įgyvendinti baltistikos darbų vertimo iš lietuvių kalbos ir į lietuvių kalbą programą.
3. Kurti ir įgyvendinti baltų kultūros duomenų paieškos pasaulio archyvuose programas.
4. Kurti ir įgyvendinti mokyklai ir visuomenei skirtas edukacines programas.

III.

1. Sukurti stiprų akademinį baltistikos tyrėjų kompetencijos tinklą į tyrimus įtraukiant pasaulinio lygio mokslininkus.
2. Sukurti ir palaikyti baltistų tobulinimosi ir akademinio bendradarbiavimo sistemą bei užtikrinti jos veiklą.
3. Inicijuoti ir įgyvendinti kompleksines baltistikos tyrimų programas ir projektus.
4. Įgyvendinti ir inicijuoti valstybės užsakymus iš baltistikos srities.

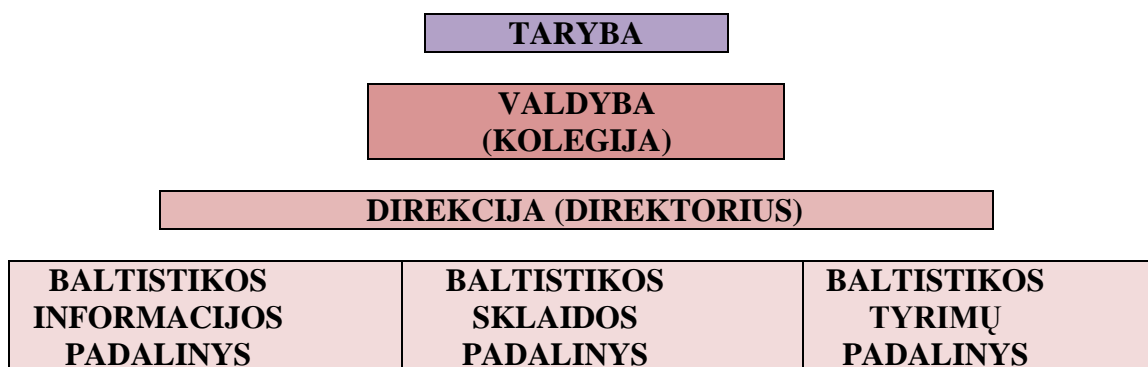
ORGANIZACINĖ STRUKTŪRA IR VALDYMAS

Baltų akademijos teisinė forma – biudžetinė įstaiga.

Sprendimą dėl Baltų akademijos įsteigimo ir jos strateginių veiklos gairių turėtų priimti Vyriausybė, kuri pavestų Užsienio reikalų ministerijai įgyvendinti Baltų akademijos savininko teises ir pareigas.

Baltų akademijos valdyme turėtų dalyvauti Lietuvos valstybinės mokslo ir studijų institucijos (Vilniaus universitetas, Lietuvių kalbos institutas, Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, Lietuvos kultūros tyrimų institutas, Lietuvos istorijos institutas) bei valstybės valdymo institucijos (Užsienio reikalų ministerija, Švietimo ir mokslo ministerija, Kultūros ministerija).

Struktūra

Valdymo institucijos

Taryba yra kolegiali Akademijos veiklos koordinavimo institucija. Ji numato pagrindines Akademijos veiklos kryptis bei rengia siūlymus dėl lituanistikos ir baltistikos plėtros. Tarybą sudaro autoritetingi mokslo ir kultūros bendruomenių, valstybės valdymo institucijų atstovai bei politikai. Tarybos nariai nėra Akademijos darbuotojai, dirbantys pagal darbo sutartis. Tarybą sudaro 11 narių, kuriuos, pavyzdžiui, skiria Vyriausybė 4 metų kadencijai.

Valdyba (kolegija) organizuoja Akademijos atskirų programų ir projektų įgyvendinimą. Valdybą sudaro Akademijos direktorius, programų (projektų) vadovai ir pagrindinių baltistikos tyrimo institucijų atstovai.

Direktorius yra Akademijos vienasmenis valdymo organas, veikia jos vardu ir jai atstovauja. Direktorius vadovauja Akademijai, organizuoja jos veiklą, atsako už tinkamą lėšų ir turto valdymą, naudojimą ir disponavimą jais.

Planuojama, kad Akademijai būtų skirta bent 13 valstybės biudžeto lėšomis finansuojamų etatų (direktoriaus, jo pavaduotojo, 3 padalinių vadovų, 6 darbuotojų, 2 finansininkų).

Kiti darbuotojai būtų finansuojami lėšomis, gautomis už atskirų programų ir projektų įgyvendinimą (užsakovų lėšomis).

LĖŠOS

Akademijos lėšas turėtų sudaryti:

- valstybės biudžeto asignavimai (bazinis finansavimas, skirtas Akademijos veiklai užtikrinti);
- valstybės valdymo institucijų užsakymų lėšos;
- nacionalinių ir tarptautinių fondų, programų lėšos, gautos konkursų būdu;
- fizinių ir juridinių asmenų parama;
- kitos teisėtai įgytos lėšos.

AKADEMIJOS ĮSTEIGIMO ETAPAI

Akademiją siūlytina įsteigti 2012 m. liepos 1 dieną.

Akademijos veiklai užtikrinti 2012 m. reikėtų 4 etatų ir apie 240 tūkst. Lt. Akademijos įsteigimas ir jos veikla 2012 metais galėtų būti finansuojama, pavyzdžiui, Privatizavimo fondo lėšomis.

Įsteigta Akademija laikinai galėtų veikti Lietuvių kalbos instituto patalpose. Vėliau jai reikėtų skirti atskiras patalpas, pavyzdžiui, restauruotuose Sapiegų rūmuose.

INSTITUCINĖS APLINKOS IR UŽSIENIO PAVYZDŽIŲ APŽVALGA

Akademija orientuojasi tik į Baltistikos tyrimų integravimo, jų įvairios raidos skatinimo ir strateginės plėtros sritį. Humanitarinius tyrimus vienijančios institucijos pavadinimas – akademija – pasirinktas sekant senas mokslo tradicijas turinčių Europos šalių humanitarinėmis akademijomis, kurios yra skirtingos, vienos daugiau tradicinės, be mokslinės veiklos turinčios ir akademikų personalą, kitos – modernios, orientuotos į specifinius tyrimus ir jų sklaidą. Bet visos jos įkurtos vienam tikslui – išsaugoti ir puoselėti nacionalinę kultūrą, kalbą ir tapatybę.

Italijoje, pavyzdžiui, šiandien sėkmingai gyvuoja **Kruskos akademija** (*Accademia della Crusca*), įkurta dar 1583 m. Florencijoje. Jos tikslas – tirti bei populiarinti italų kalbą ir kultūrą, išlaikyti ją kaip lygią su prancūzų, ispanų, vokiečių ir anglų kalbomis. Vykdomi filologiniai, raštijos istorijos ir literatūros, istorijos ir filosofijos, teisės ir statistikos tyrimai. Akademijai vadovauja prezidentas (yra ir garbės prezidentas), akademijos Taryba, akademikų kolegija. Jos veiklą sudaro mokslinė veikla ir naujų tyrėjų rengimas per specializuotus centrus, italų kalbos palaikymas ir sklaida Italijos visuomenėje, moksliniai mainai su kitomis lingvistinėmis pasaulio institucijomis, tamprūs ryšiai su užsienio institucijomis, Italijos ir ES vyriausybėmis, siekiant išsaugoti Europos daugiakultūriškumą. Finansavimo šaltiniai: metinė valstybės dotacija, papildomos valstybės subsidijos, akademijos leidžiamų leidinių pelnas, įvairių organizacijų finansinė parama, privačios dotacijos.

Prancūzijoje tarp Prancūzų institutui (*L'Institute française*) priklausančių 5 akademijų yra net 3 humanitarinės pakraipos mokslinius tyrius vykdančios akademijos:

Prancūzų akademija (*L'Académie française*), įkurta 1635 m., skirta puoselėti prancūzų kalbai (susijusi su „Prancūzų kalbos žodyno“ rengimu ir leidyba).

Humanistinė akademija (*L'Académie des Inscriptions et Belles-lettres*), įkurta 1663 m., orientuota į paminklų, dokumentų, kalbų ir kultūros studijas (įskaitant ir antikinę bei vėlesnes, taip pat ir ne Europos civilizacijas), veikianti ir kaip „konservatorija“, kurioje saugoma ir puoselėjama humanistinė atmintis (sukaupta nemažai itin vertingų ir unikalių archyvų), ir „laboratorija“, vykdanči mokslinius visuomenės ir kultūros tyrimus, publikuojanti archeologinius ir literatūrinius tekstinius šaltinius.

Moralės ir politinių mokslų akademija (*L'Académie des sciences morales et politiques*), įkurta 1795 m., užsiimanti filosofijos istorija, idėjų istorija, teise, politine ekonomija, statistika, leidžianti tęstinį leidinį „Mémoires“.

Karališkoji Ispanijos akademija (*Real Academia Española*) įkurta 1713 m. siekiant įtvirtinti taisyklingą ispanų kalbos vartojimą ir išsaugoti kalbos švarumą. Akademija jungia daugelį ispanų kalbos institutų (taip pat ir Lotynų Amerikos šalių). Finansuojama karaliaus išdo, Ispanijos regionų valdytojų ir privačių rėmėjų.

Šveicarijos humanitarinių ir socialinių mokslų akademija (*Schweizerische Akademie der Geistes- und Sozialwissenschaften*) įkurta 1946 m. Orientuota į mokslinius tyrimus ir mokslinių laipsnių teikimą humanitarinių ir socialinių mokslų srityje. Patvirtinta konfederacijos vyriausybės. Įeina į Šveicarijos menų ir mokslų akademijų asociaciją (be jos dar yra medicinos, gamtos ir technikos mokslų akademijos). Akademiją sudaro atskiri komitetai arba kuratorijos (panašiu į mokslo institutų padalinius). Koncentruojasi ties ilgalaikiais moksliniais tyrimais ir leidyba. Akademija apima apie 60 mokslų draugijų, kurios atstovauja plačią humanitarinių ir socialinių mokslų sričių įvairovę. Šios draugijos sudaro didžiausią Šveicarijos humanitarinių ir socialinių mokslų tinklą. Vadovauja Šveicarijos istorijos žodyno, šveicariškų monetų radinių katalogo, Šveicarijos diplomatiškų dokumentų rinkinio, nacionalinio žodyno, Šveicarijos politinio metraščio sudarymui.

Vokietijoje 1949 m. įkurta **Vokiečių kalbos ir poezijos akademija** (*Deutsche Akademie für Sprache und Dichtung*, Darmštatas), finansuojama valstybės ir privačių rėmėjų. Jos tikslas – atstovauti vokiečių kalbą ir raštiją šalyje bei užsienyje, rūpintis taisyklingu vokiečių kalbos vartojimu mokslo ir meno srityse, visuomeniniame ir privačiame gyvenime. Leidžia vertingus literatūrologinius, kalbotyrinius, kultūros istorijos darbus. Veikia panašiai kaip ir Prancūzų akademija.

Karališkąją Nyderlandų menų ir mokslų akademiją (KNAW) sudaro du skyriai: Mokslo ir Humanitarinių bei socialinių mokslų. Pastarajam priklauso kelios humanitarinių ir socialinių mokslų institucijos visoje šalyje:

Fryzijos akademija (The Fryske Academy, FA-KNAW) įkurta tikslu tyrinėti Šiaurinės Nyderlandų dalies Fryzijos kalbą ir literatūrą, istoriją, šiandieninį sociokultūrinį vystymąsi. Vykdo komparatyvistinius tyrinėjimus. Dirba 51 mokslininkas.

Nyderlandų priešakinių Humanitarinių ir socialinių studijų instituto (Netherlands Institute for Advanced Study in the Humanities and Social Sciences, NIAS-KNAW) tikslas – kartu su kitų šalių mokslininkais vykdyti aukštos kokybės mokslinius tyrimus humanitarinių ir socialinių mokslų srityje, siekiant tarptautinių tyrimų suaktyvinimo. Vykdo tarpdisciplininius projektus.

Mertenso institutas (The Meertens Institute KNAW) tiria ir dokumentuoja Nyderlandų kalbos ir kultūros įvairovę, vykdo etnologinius ir kultūros tyrimus. Yra sukūręs ekstensyvią šaltinių dokumentacijos sistemą.

Huigenso institutas (The Huygens Institute KNAW) specializuojasi literatūros istorijos ir mokslo istorijos srityse. Publikuoja šaltinius, atlieka juos analizuojančius ir interpretuojančius tyrimus. Šaltinių šifravimui ir tyrimams naudoja naujausius skaitmeninių informacinių technologijų pasiekimus.

Tarptautinis socialinės istorijos institutas (The International Institute of Social History, IISG-KNAW) kaupia nacionalinės ir tarptautinės socialinės istorijos dokumentus, specializuojasi darbininkų judėjimų tyrimuose. Vienas didžiausių šios specializacijos institutų pasaulyje, kuriame dirba apie 80 mokslininkų.

Nyderlandų Karo dokumentacijos institutas (The Netherlands Institute for War Documentation, NIOD-KNAW) kaupia visus dokumentus ir įvairiausius šaltinius, susijusius su Vokiečių okupacija įvairiuose pasaulio regionuose, ir tiria juos šiuolaikinės istorijos kontekste. Institute dirba 60 mokslininkų.

Tarpdisciplininis Nyderlandų demografijos institutas (The Netherlands Interdisciplinary Demographic Institute, NIDI-KNAW) vykdo žmonių populiacijos tyrimus, akcentuojant atitinkamas socialines problemas. Orientuojasi ne tik į Nyderlandų, bet ir kitų šalių tarpdisciplininius demografinius tyrimus.

Karališkasis Nyderlandų Pietryčių Azijos ir Karibų jūros baseino institutas (The Royal Netherlands Institute of Southeast Asian and Caribbean Studies, KITLV-KNAW) orientuojasi į regioninius Pietryčių Azijos, Ramiojo vandenyno ir Karibų jūros baseino tyrimus antropologijos, lingvistikos, sociologijos ir istorijos srityse.

Karališkajai Nyderlandų menų ir mokslų akademijai priklauso ir **Virtualioji žinių studija** (The Virtual Knowledge Studio for the Humanities and Social Sciences, VKS-KNAW), kuri padeda mokslininkams įdiegti naujus tyrimų metodus, teikia visokeriopą pagalbą mokslininkų bendradarbiavimo ir komunikavimo srityse. Centro tikslas – palengvinti naujų tyrimo metodų, praktikų, išteklių ir technikų įsisavinimą įvairiose disciplinose.

Olandijoje yra įkurta ir **Nyderlandų organizacija moksliniams tyrimams (NWO)**, kuri finansuoja tūkstančius geriausių šalies universitetų ir mokslo institutų tyrėjų. Turi ir savų institutų (6), vienas jų – Flamandų istorijos institutas.